

“Đại tiểu các hiệu kỳ tài
Vô đặc tương tranh nhĩ ngã.”
Trâu với ngựa cùng muôn ba ngựa
Mới ra ngoài từ tạ phân nhau.

Chú thích

(1) Phên lê: phân bì

(2) Lưu Bang năm năm cưỡi ngựa đánh dẹp, giành được thắng lợi, lên làm vua tức là Hán cao Tổ
(3) Quan Vũ đời Tam Quốc, bỏ Tào Tháo về với Lưu Bị, vượt qua năm cửa ải, chém sáu tướng.
(4) Thanh Long, Xích Thổ: tên thanh đao và con ngựa của Quan vũ
(5) Phi đệ: chạy nhanh như gió
(6) Nông bộ lạc nghiệp: dân cấy cây yên vui lạc nghiệp.

NĂM NGỌ NÓI CHUYỆN NGỰA

Phan Trung Việt

Theo truyền thống, người Việt ăn Tết theo Âm lịch. Có nghĩa là hàng năm người Việt có dịp tiếp đón một con vật biểu trưng cho năm mới. Năm 2002 sẽ là năm con ngựa.

Con ngựa được chọn là một trong mười hai con giáp trong niên lịch Âm lịch. Ngoài ngựa ra, mười một con còn lại là chuột (Tý), trâu (Sửu), cạp (Dần), mèo (Mão), rồng (Thìn), rắn (Ty), dê (Mùi), khỉ (Thân), gà (Dậu), chó (Tuất), heo (Hợi).

Ngựa (hay ngọ) còn là mã theo tiếng Hán Việt là một loài vật thân thiết gắn bó với con người từ vua quan cho đến thứ dân từ ngàn xưa đến nay. Ở Úc, ngựa đã trở thành một con vật quý trọng nâng niu và có giá trị rất lớn, nhất là trong các giải đua ngựa. Thí dụ như giải đua ngựa Melbourne Cup năm nay lên đến hơn 4 triệu đôla cho con ngựa về nhất. Mỗi khi con ngựa đã thắng những giải lớn, nó trở thành đất giá có khi lên đến cả chục triệu đôla.

1. Nguồn gốc của loài ngựa

Ngựa xuất hiện từ năm tháng nào, đến nay các nhà khoa học khó xác định chính xác. Nhưng dựa vào các vết tích tìm thấy, các nhà cổ sinh học cho rằng tổ tiên loài ngựa xuất hiện cùng lúc với động vật có vú. Có nghĩa là cách đây 45 triệu năm về trước. Loài ngựa đầu tiên là Hyracotherium xuất hiện đầu tiên ở châu Âu và nhỏ bé như con cáo, cao không quá 30 cm và nặng khoảng 4kg.

Giống ngựa chính thống xuất hiện cách đây hơn một triệu năm cùng lúc với vượn người. Loài ngựa này có chân cao đến 1m65 và nặng cả tấn. Giống ngựa này sống trong các rừng thưa khắp năm châu.

Giống ngựa Việt Nam là giống ngựa từ phương Bắc xuống, có lẽ là từ Mông Cổ. Thân hình nhỏ con, chân nhỏ phần lớn dùng để cho quân lính vua quan cưỡi và kéo xe. Mới đây, Việt Nam mua một số ngựa giống Cabardin (từ Nga) và Mông Cổ để lai giống thành ngựa Việt Nam.

2. Một số đặc tính của ngựa

Những loài ngựa hiện nay ở trên thế giới có tuổi thọ khoảng 60 năm. So với con voi sống đến 100 năm. Ngựa chỉ đẻ một năm một con và thời gian mang thai đến 11 tháng.

Ngựa là một con vật sống có tình cảm đối với đồng loại cũng như những con vật khác như chó, mèo cừu... khi ngựa đã được chủ nuôi và huấn luyện thuần thục, ngựa biết vâng lời và trung thành với chủ. Tình cảm của ngựa đối với đồng loại được người Việt thể hiện qua câu tục ngữ “Một con ngựa đau cả tàu không ăn cỏ”.

Muốn biết tình cảm của con ngựa, người ta thường xem hoạt động của cái đuôi, hai cái tai, các chân và tiếng hí của ngựa. Thí dụ như khi ngựa đang đói, chúng thường dùng chân bới đất liên tục. Khi chúng tức giận thì dùng hai chân sau đá lia lịa và hai tai thường cúp xuống và hướng về phía sau.

Khi ngựa hoảng sợ, thì hai vành tai rung động không ngừng và phát ra những tiếng kêu như bị hắt hơi.

Người Việt thường ví von người nào ăn nói bộc trực không che dấu uẩn khúc thì người đó ăn nói “thẳng như ruột ngựa”. Sở dĩ nói như vậy, vì thực tế ruột ngựa dù dài (khoảng 22m), nhưng ống tiêu hóa hay một tít đáy dài 1m có thể chứa 30 lít thức ăn và được xếp thành một túi thẳng trong khoảng bụng nên được tiếng “thẳng như ruột ngựa”. Ngựa có thể nhịn uống trong hai ba ngày và có thể nhịn ăn cả tháng. Bởi vậy ngựa dùng đi đường trường và dùng trong trận đánh nhau ít phải lo thực phẩm. Ngựa rất thông minh và có trí nhớ rất tốt. Bởi vậy ngựa dùng trong các gánh xiếc và trong các cuộc tranh đua nhảy hàng rào và diễn hành đẹp. Thường thường ngựa nhớ những nơi đã đi qua hay ngủ lại. Mũi ngựa rất thính. Chúng có thể đánh hơi chủ của nó cách cả ngàn mét.

Ngựa cũng là một con vật chạy rất nhanh. Tốc độ đến 66km/giờ. Những ngựa đua chạy 1000m chưa đầy một phút. Chúng có thể chạy liên tục cả hai trăm cây số suốt ngày đêm không nghỉ.

3. Ngựa trong đời sống con người

Người Việt chúng ta thường ví von một đời sống cơ cực bị hành hạ là “kiếp trâu ngựa”. Con người đã dùng ngựa như một phương tiện phục vụ đời sống. Ngựa dùng để cưỡi hoặc kéo xe. Hai công việc này ngựa thường bị đánh đập. Ngay cả ngựa cao giá, quý trọng như ngựa đua, cũng bị đánh liên tục.

Từ xưa ngựa dùng để chiến đấu đã trở thành từng đội quân (kỵ mã). Lính cưỡi ngựa chiến đấu gọi là kỵ binh. Hình ảnh các hiệp sĩ châu Âu trên lưng ngựa biểu tượng những anh hùng trong thời chiến chinh.

Trong lịch sử chiến tranh, các đội kỵ mã hùng dũng của đế quốc La Mã và đế quốc Mông Cổ. Đối với Việt Nam, những đội kỵ mã Mông Cổ tung hoành khắp năm châu nhưng vào đến Việt Nam đã bị Việt Nam chặn đứng và tiêu diệt dưới triều đại quân nhà Trần.

Vì đặc điểm chạy nhanh, nên ngựa dùng để thông tin liên lạc. Ngày xưa, khi loài người chưa có máy bay và xe hơi, ngựa là phương tiện thông tin giao dịch tiện lợi và nhanh chóng nhất. Với đặc điểm này mà người ta đã huấn luyện ngựa “đường xưa lối cũ” không sợ bị lạc đường.

- Ngựa dùng để kéo xe trong các cung vua phủ chúa. Những chiếc xe ngựa sang trọng dành cho vua chúa hay nữ hoàng đều do ngựa kéo. Ngoài ra, các công chúa hoàng tử dùng ngựa trong các cuộc chu du thưởng ngoạn. Ngày nay, đi xe ngựa kéo là một dịp đặc biệt, sang trọng.

- Ngựa dùng làm xiếc. Nhờ óc thông minh nên nghe được huấn luyện để biểu diễn trong các gánh xiếc. Ngựa có thể nhảy theo điệu nhạc, nhảy qua vòng lửa, đi bằng hai chân sau.

Ngày nay, ở nhiều nước nhất là ở Úc, ngựa được dùng trong kỹ nghệ đua ngựa. Mặc dầu những trận đua ngựa hàng ngày được liệt vào trò chơi thể thao nhưng thực chất là một trò chơi đen đỏ dành cho những người có máu bài bạc. Với kỹ nghệ đua ngựa phổ biến ở Úc, hàng năm chính phủ Úc cũng đã thu vào hàng trăm triệu thuế qua những dịch vụ kỹ nghệ này.

Trong lịch sử loài ngựa, có những con ngựa tên tuổi gắn liền với lịch sử của mỗi dân tộc. Như con ngựa trắng của Cesar được xem là dũng tướng cổ La Mã. Ở Việt Nam, chúng ta có con ngựa Phù Đổng tiên vương.

Trong huyền thoại Hy Lạp, câu chuyện con ngựa thành TROA rất nổi tiếng khắp thế giới về tài mưu lược của tướng Ôđyxê. Đó là việc ông ta sai người làm con ngựa gỗ thật lớn, trong bụng có thể chứa toán quân lính tinh nhuệ. Ông ta đã đẩy con ngựa gỗ này đến trước thành TROA, dân chúng ra thấy con ngựa lớn, thích thú, kéo vào trong thành. Đợi đêm xuống, quân Hy Lạp từ trong bụng ngựa xông ra và đồng thời dẫn quân bên ngoài tràn vào đốt phá. Quân thành Troa hoàn toàn thất bại.

Trong những chuyện thần thoại Phật giáo, ai cũng biết con ngựa của đường Tam Tạng “Tây Du Ký” kể lại câu chuyện Tôn Ngộ Không cùng với Trư Bát Giới, Sa Tăng phò đường Tam Tạng sang Tây Trúc thỉnh kinh. Một con ngựa bạch đã có công giúp đường Tam Tạng thoát nguy đến được đất Phật.

Phan Trung Việt